

УДК 327(477+479.22)”654”

У ВИТОКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ МІСІЇ ГРУЗІЇ ТА УКРАЇНИ (1991-1995 рр.): ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті проаналізовані та виокремлені головні завдання та проблеми, що повстали перед дипломатичними місіями України та Грузії, після розпаду Радянського Союзу та утворення двох незалежних держав – України та Грузії, їх значення та запровадженні ініціативи для становлення та розвитку двосторонніх відносин між Україною та Грузією. Окрім цього, автор окреслює концептуальне становлення, підходи, форми і методи політико-дипломатичної діяльності Посольства України в Грузії.

Ключові слова: Україна, Грузія, посольство, українсько-грузинські відносини.

Українсько-грузинські відносини мають давні історичні традиції і характеризувати, як такі, що будуються на взаємоповазі, взаєморозумінні та відповідають інтересам двох держав. Офіційні міждержавні відносини між Україною та Грузією, як двох незалежних держав, що утворилися після розпаду Радянського Союзу, розпочато 12 грудня 1991 року, коли Грузія, однією з перших країн, визнала незалежність України.

Протокол про встановлення дипломатичних відносин між двома державами був підписаний наприкінці грудня 1991 року. Проте, події грудня 1991 р. – серпня 1992 р., що призвели до громадянської війни в Грузії (з грудня 1991 року грузинсько-осетинський конфлікт, з серпня 1992 року грузино-абхазький конфлікт), призупинили цей процес до 22 липня 1992 року коли шляхом обміну нотами було встановлено двосторонні дипломатичні відносини, що створило необхідні передумови для налагодження подальшої взаємодії.

**ФУРСА А.О.,
здобувач,
помічник
ректора з
адміністративно-
організаційних
питань
Дипломатичної
академії України
при Міністерстві
закордонних
справ України**

У свою чергу лише 5 квітня 1994 року розпочинає роботу Посольство України в Грузії, а Посольство Грузії в Україні розпочинає свою дипломатичну місію 19 серпня 1994 року.

Мета даного дослідження полягає в тому, щоб виокремити та проаналізувати головні завдання та проблеми, що стояли перед щойно створеними дипломатичними місіями, їх значення та запровадженні ініціативи для становлення та розвитку двосторонніх відносин між Україною та Грузією.

Аналіз української та зарубіжної літератури дозволив зробити висновок щодо недостатньої кількості наукових праць безпосередньо присвячених проблематиці українсько-грузинських відносин, а існуючі – розкривають окремі аспекти двосторонньої взаємодії, не подаючи цілісного та систематизованого аналізу, описуючи переважно процес, а не їх зміст та сутність. Існуючі наукові дослідження присвячені здебільшого міжрегіональному співробітництву, регіональній безпеці, зокрема існуючим замороженим конфліктам на території Грузії, співробітництву в рамках міжнародних організацій, співробітництву в контексті впливу політики Російської Федерації, а також енергетично-транспортному аспекту у відносинах. Серед науковців, що досліджують зазначену тематику слід виділити Г. Перепелицю, А.Анджапарідзе, А.Русецкий, О.Дорохіна, Т.Пхаладзе, Г.Шелест, С. Жильцов, И. Зонн, Р.Натрошвіл, К.Гаджиев, З.Маршания, В.Ціватий та ін.

У свою чергу, зазначене дослідження спирається на архівні матеріали Міністерства закордонних справ України – Посольства України в Грузії¹.

До початку відкриття дипломатичних місій в Україні та Грузії відбувся перший візит на рівні президентів двох незалежних країн, яким розпочався політичний діалог на найвищому рівні. 12-13 квітня 1993 року було здійснено офіційний візит в Україну Глави Держави, Голови Парламенту Республіки Грузія Е.А.Шеварнадзе. Зазначений візит слугував активізації двосторонніх українсько-грузинських відносин, головним підсумком якого стало підписання Договору про дружбу, співробітництво й взаємодопомогу між Україною та Республікою Грузія. Цей рамковий договір став одним із базових документів у створенні правової основи для налагодження двостороннього співробітництва. Він охарактеризував принципи та напрями розвитку відносин у багатьох сферах, зокрема, у політичній, торговельно-економічній, безпековій, взаємодії на міжнародній арені, екологічній, на-

уково-технічній, культурно-освітній, соціальної тощо. Договором було визначено спрямування спільних зусиль України та Грузії у напрямку європейського простору та дотримання загальноєвропейських цінностей. За своїм характером договір містить переважно загальновизнані норми права та носить декларативний характер, однак він гарантував створення сприятливих умов для подальшого політичного діалогу та розвитку торговельно-економічного співробітництва². Слід відзначити, що Україна стала першою державою, з якою Грузія уклала подібний договір.

Окрім міждержавного Договору, в ході візиту було підписано Угоду про співробітництво між Верховною Радою України та Парламентом Грузії, Протокол про співробітництво між зовнішньополітичними відомствами двох країн, а також 17 міжурядових та міжвідомчих угод в різних галузях.

25 червня 1994 перший Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Грузія А.І.Касьяненко вручив вірчі грамоти Главі Держави, Голові Парламенту Республіки Грузія Е.А.Шеварнадзе³. Після чого впродовж кількох місяців Посольством України в Грузії були розіслані ноти з інформування про початок діяльності української дипломатичної місії в Грузії до посольств США, Німеччини, Святого Престолу, Туреччини, Ірану, Вірменії, РФ, Франції, Ізраїлю, Китаю, представництва ОБСЕ, місії ООН⁴.

Впродовж першого року діяльності українського посольства були проведені зустрічі Посла з головами місій та посольств, що діяли на території Грузії. Були налагоджені контакти з керівництвом держави, державними установами, закладами, політичними та громадськими організаціями, представниками ділових кіл, творчих спілок, ЗМІ. Такі зв'язки сприяли, як отриманню та аналізу відповідної інформації, так і вирішенню конкретних практичних питань з метою налагодження та розвитку двостороннього співробітництва.

Зазначені налагоджені контакти слугували роз'ясненню грузинському суспільству пріоритетів внутрішньої та миролюбивої зовнішньої політики України. Зокрема, що приєднавшись до ДНЯЗ, Україна активно виступає за загальне ядерне роззброєння, за вирішення всіх питань мирним шляхом, політичними засобами, і прагне до співробітництва з усіма зацікавленими партнерами.

Отже впродовж 1994 року відбулося організаційне та концептуальне становлення, сформували-

ся підходи, форми і методи політико-дипломатичної діяльності Посольства України в Грузії.

Оскільки було підписано значну кількість двосторонніх договорів головним завданням діяльності української дипломатичної місії впродовж 1994 року початку 1995 року було визначено забезпечення належного виконання двосторонніх договорів і угод, що були підписані з відповідними міністерствами і відомствами. Спираючись на договірно-правову базу і поглиблюючи її, двом країнам необхідно було розширювати зв'язки між державними установами, закладами, громадськими організаціями, сприяти розвитку міжпарламентським зв'язкам, координації позиції України і Грузії з питань їх внутрішньої і зовнішньої політики з метою створення сприятливого клімату для розвитку співробітництва в усіх сферах.

На початковому етапі також було важливо здійснювати координацію дій України та Грузії в рамках, як міжнародних організацій, учасниками яких вони були, так і в процесі виконання міжнародних договорів, в яких вони брали спільну участь.

Особливе значення було зосереджено на виконанні торгово-економічних угод, з цією метою при Посольстві України в Грузії за погодження Прем'єр-міністра Республіки Грузія О. Пацаї було створено робочу групу. Після аналізу діяльності та ефективності двосторонніх угод виникла потреба переглянути на рівні експертів підписані раніше угоди з тим, щоб привести їх зміст у відповідність з економічними реаліями, що склалися, погодити їх та підписати на міждержавному рівні. Також для підняття змістовності та ефективності у більшості випадків рамок угод за своєю значимістю виникла потреба і в укладанні угод галузевого характеру.

Також на початковому етапі роботи дипломатичної місії України в Грузії основну увагу було приділено відслідковуванню та аналізу тих процесів, які проходили в Грузії, прогнозу їх розвитку та подальший вплив на українсько-грузинські стосунки. Розвиток внутрішньополітичних процесів в Грузії у цей період був вкрай загострений чому сприяло надзвичайно складне соціально-економічне становище країни. Промислові підприємства практично були зруйновані, продовжувався стрімкий спад виробництва, передача землі у приватні руки не призвело до поліпшення ситуації, прогресує гіперінфляція, економічні процеси переходять у некеровану державою площину. В занепаді опиняється наука, культура, освіта, система охорони

здоров'я, основна частина населення доходить до крайності, зростає неконтрольована складна криміногенна ситуація, що у свою чергу призводить до неврегульованості національних питань і, перш за все, абхазької і південно-осетинської проблеми. Загострюється боротьба різних політичних течій в парламенті, частішають терористичні замах на життя державних та політичних діячів. Ускладнювало внутрішньополітичну ситуацію багаточисельність партій (чисельність партій становила 81) та різноманітних рухів (чисельність рухів становила 220). Найбільш впливовими партіями були «Союз громадян Грузії» (голова Е.А.Шеварнадзе), Національно-демократична, Комуністична, Соціал-демократична. Характерною рисою для усіх партій у той час був націоналізм, який парадоксально поєднувався з державним нігілізмом. Основу стабілізації та економічного розвитку вони вбачали не в будівництві грузинської державності власними силами, а за рахунок допомоги іноземних держав⁵.

Економіка Грузії знаходилась в тяжкому стані. Економічні процеси, які проходили у Грузії в цей час свідчать про те, що криза набула тотального характеру і охопила всі сфери господарської діяльності. Заходи, що здійснювались владними структурами по подоланню економічної кризи не призвели до належних результатів. Владі не вдається проводити єдину економічну політику. Результатом чого стало падіння темпів виробництва, розбалансування фінансової системи, неможливість проведення грошово-кредитної політики. Так в цілому з 1988 року до 1994 року виробництво промислової продукції скоротилось в 3,5 рази, а сільськогосподарської в 8,5 рази⁶. В такому скрутному економічному стані Грузія не була в змоззі у повному обсязі виконувати умови міждержавних і галузевих угод торгово-економічного характеру з Україною. Так із передбачуваних поставок продукції з Грузії в Україну у 1994 році на суму 17,1 млн. дол. США фактично було поставлено 0,06 млн. дол. США, тобто 0,4%⁷.

Грузинська економіка перебувала в стані стагнації, розпаду фінансової системи, гіперінфляції національної грошової одиниці. Але у той же час Грузія розташована на географічному просторі де перехрещуються політичні, військові, економічні, релігійні і інші інтереси багатьох зарубіжних країн. В силу свого знаходження, виходу до відкритого моря, виробничого потенціалу, сировинної бази, християнського віросповідання Грузія для України, не дивлячись на зазначену складність

внутрішньополітичної та соціально-економічної ситуації, розглядалась, як одна із найбільш привабливих країн цього регіону. До того ж Грузія могла стати міським ринком збуту промисловості і сільськогосподарської продукції, оскільки вітчизняне грузинське виробництво було зведено до мінімуму, а також дешевим ринком робочої сили (середньомісячна заробітна плата у 1994 році становила менше 1 долара США)⁸.

Тому після початку діяльності Посольства України в Грузії необхідно було у короткі терміни відновити та встановити нові економічні зв'язки між містами, районами та підприємствами двох країн. Українсько-грузинські відносини були зорієнтовані на створення спільних підприємств, взаємні поставки сировини та матеріалів на еквівалентній основі у відповідності з українсько-грузинськими угодами для галузей і комплексів зокрема сільського господарства, важкої та легкої промисловості з метою виведення їх з вкрай кризового стану, спільний випуск окремих видів продукції, відновлення та розвиток внутрішньогалузевої та міжгалузевої кооперації, інвестування незавершених промислових та енергетичних об'єктів, спільна експлуатація спільних енергосистем. Необхідно було також проаналізувати економічні інтереси іноземних держав в Грузії та їх зіткнення з інтересами України.

Також для розвитку торгово-економічних відносин двох країн важливим було ввести у найкоротші строки в дію банківську систему взаєморозрахунків та сформуванню міждержавну банківську систему. Разом з тим виникає необхідно провести роботу з ліквідації економічно необґрунтованих митних і платіжних перешкод для здійснення експортно-імпортних операцій.

Загалом в економічній сфері між Україною та Грузією були виділені пріоритетні сфери співробітництва: промисловість та ВПК, сільське господарство та агрокомплекс, транспорт, наука і техніка, туризм, залучення українських підприємств до об'єктів нафтодобування та транспортування нафти і газу (за умови прокладання нафтогазопроводу з Азербайджану до Грузії), участь у розвитку багатосторонніх економічних відносин в рамках регіонального співробітництва (ЧЕС, Прикаспійський альянс). Було визначено, що Україні разом з Грузією доцільно долучатися до участі в регіональних економічних проектах зокрема будівництво транскавказької магістралі Азія-Європа, створення постійно функціонуючої транспортної

інфраструктури (паромна переправа Одеса-Поті).

Посольством України в Грузії проводилась активна робота по підготовці до реєстрації українсько-грузинського «Торгового дому» з розташуванням його робочих органів в Києва та Тбілісі. Він би полегшили пошук нових контактів та партнерів для поглиблення торгово-економічних зв'язків між двома країнами.

Українсько-грузинський торговий дім вже починає функціонувати у 1995 році починає. Тепер головним завданням для нього було дослідити кон'юнктуру ринків для взаємного збуту продукції. Саме тому виникає необхідність на постійній основі проводити взаємні виставки та ярмарки продукції, за допомогою ЗМІ проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу на економічному напрямі шляхом прес-конференцій, брифінгів, тематичних зустрічей, круглих столів.

Для обговорення усього комплексу питань та визначення пріоритетів та першочергових завдань в економічній сфері було ініційовано Посольством України провести в м. Тбілісі у жовтні 1994 року українсько-грузинську ділову зустріч за участю представників урядових структур, фахівців митного та податкового законодавства, керівників банків, підприємств та організацій різних форм власності, керівників областей, міст та районів, а також представників науки, культури та спорту України та Грузії.

Закладалося, що на вказаній діловій зустрічі мали б бути обговорені питання щодо співробітництва визначених на 1994 р. пріоритетних питань, підготовка проектів договорів, угод та інших документів між міністерствами, відомствами, суб'єктами господарської діяльності для подальшого їх підписання, обговорення на експертному рівні стану виконання домовленостей між Україною та Республікою Грузія в галузі економічного співробітництва. Також для цього було запропоновано розглянути під час вказаного заходу питання створення при Кабінеті Міністрів Республіки Грузія постійно-діючої робочої групи для контролю за виконанням торгово-економічних угод, посилення взаємодії між зовнішньополітичними відомствами двох країн, розгляду законодавчих актів, які регулюють двосторонні економічні відносини, на предмет знаходження перепон та гальмуючих факторів розвитку торгово-економічного співробітництва.

Сторони почали розуміти, що вкрай важливо запровадити дієвий механізм за контролем виконання угод в економічній сфері, перегляду вже

існуючих, розробки нових, а також постійне звіряння пріоритетів і цілей взаємної співпраці. Зокрема українською стороною була висунута ідея створення міждержавної українсько-грузинської комісії з питань торговельно-економічного, науково-технічного, промислового та культурного співробітництва. Зазначена пропозиція дістала своє практичне втілення у середині 1996 року, коли була створена Спільна міжурядова українсько-грузинська комісія з питань економічного співробітництва, в рамках якої були створені міжвідомчі групи (перше засідання в Києві відбулося 14 лютого 1997 року в рамках офіційного візиту в Україну Президента Грузії Е.Шеварднадзе). Спільна міжурядова українсько-грузинська комісія являє собою двосторонній орган високого рівня, що впродовж перших п'яти засідань проходила під головуванням прем'єр-міністрів двох країн.

Отже впродовж 1994 року – першого року взаємного існування дипломатичних представництв в Україні та Грузії у двосторонніх українсько-грузинських відносинах був сформований дієвий механізм координації спільних зусиль, були визначені основні пріоритети розвитку взаємних відносин, а також була сформована основа в договірно-правовій базі двох країн. Певним наслідком та своєрідним екзаменом початку роботи двох посольств став державний візит Президента України Л.Д.Кучми до Грузії 9-10 січня 1995 року, під час якого було підписано дев'ять правових документів. Зокрема з них було укладено 5 важливих двосторонніх угод в галузі торгово-економічного співробітництва: Про вільну торгівлю, Про заохочення та взаємний захист інвестицій, Про виробничу кооперацію, Про організацію розрахунків між національними банками двох країн та Протокол щодо поставки продукції і товарів на 1995 рік.

ПОСИЛАННЯ:

¹ Державний архів Міністерства закордонних справ України, архів Посольства України в Грузії за 1994 рік та 1995 рік.

² Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] / Договір про дружбу, співробітництво і взаємодопомогу між Україною та Республікою Грузія – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=268_005.

³ . Державний архів МЗС України фонд № 8, Опис 114, справа №018 – Ноти посольства України в Грузії до Посольств та місій третіх країн, 28 арк., 30 червня 1994 – 20 грудня 1994 р. – С. 8.

⁴ Державний архів МЗС України фонд № 8, Опис 114, справа №018 – Ноти посольства України в Грузії до Посольств та місій третіх країн, 28 арк., 30 червня 1994 – 20 грудня 1994 р. – ст.1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 15, 16.

⁵ Про деякі аспекти внутрішньої ситуації в Республіці Грузія, Вих. № 42, від 11 травня 1994 р., Державний архів МЗС України фонд № 8, Опис 114, справа №110 – Посольство України в Республіці Грузія «Політичні питання», 32 арк., 16.05.1994 – 28.12.1994 р. – С. 5-6.

⁶ Інформація про розвиток торговельно-економічних стосунків Республіки Грузія з країнами ближнього і дальнього зарубіжжя, вих. № 177 від 04.08.1994 р., Державний архів МЗС України фонд № 8, Опис 114, справа №200 – Посольство України в Республіці Грузія «Економічні взаємовідносини», 34 арк., 12.09.1994 – 29.12.1994, ст. 9.

⁷ Про стан торговельно-економічних відносин між Україною і Республікою Грузія і деякі пропозиції щодо їх поліпшення, Державний архів МЗС України фонд № 8, Опис 114, справа №200 – Посольство України в Республіці Грузія «Економічні взаємовідносини», 34 арк., 12.09.1994 – 29.12.1994, ст. 11.

⁸ Там само.

Fursa A.A. At the origins of the diplomatic missions of Georgia and Ukraine (1991-1995): political and economic aspects / Diplomatic Academy of Ukraine, MFA of Ukraine.

The paper examines the main challenges and problems that occurred in the diplomatic missions of Ukraine and Georgia, its values and implementing initiatives for the establishment and development of bilateral relations between Ukraine and Georgia (after collapse of the Soviet Union and creation of two independent states – Ukraine and Georgia). Furthermore the author outlines the conceptual development, approaches, forms and methods of political and diplomatic activities of the Embassy of Ukraine in Georgia.

Keywords: Ukraine, Georgia, embassy, Ukrainian-Georgian relations.

Фурса А.А. У истоков деятельности дипломатических миссии Грузии и Украины (1991-1995 гг.): политический и экономический аспекты / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины.

В статье проанализированы и выделены главные задачи и проблемы, возникли перед дипломатическими миссиями Украины и Грузии, после распада Советского Союза и образования двух независимых государств – Украины и Грузии, их значение и предложенные инициативы для становления и развития двусторонних отношений между Украиной и Грузией. Кроме того, автор описывает концептуальное становление, подходы, формы и методы политико-дипломатической деятельности Посольства Украины в Грузии.

Ключевые слова: Украина, Грузия, посольство, украинско-грузинские отношения.

Стаття надійшла до редколегії 06.05.2014

Прийнята до друку 29.05.2014